

**ПРАКТИКА ВИВЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРУ
У КЛАСИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ
(1950 – 1980-Х РР.)**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні тенденції розвитку вищої філологічної освіти зумовлюють необхідність осмислення досвіду підготовки майбутніх учителів-філологів в історико-педагогічній ретроспективі. У цьому аспекті важливо окреслити найвагоміші досягнення і недоліки певних періодів, зокрема специфіки вивчення фольклорної традиції у радянський період, який асоціюється з достатньо суперечливими підходами до викладання усної народної творчості. Однак, на нашу думку, цей досвід є вагомим чинником розвитку системи фольклористичної підготовки майбутніх учителів-словесників у сучасних соціокультурних умовах.

1950 – 1980-і рр. в історії становлення університетської фольклористики позначені уповільненим (але прогресивним) розвитком фольклористичних студій, спеціалізованої проблематики, яка входила у зміст навчальної, науково-дослідницької фольклористичної підготовки майбутніх словесників. Вагомим недоліком радянської фольклористики в умовах класичних університетів стало її відмежування від загальносвітового, європейського контексту, рафінована інформаційна насиченість фольклористичної складової навчально-виховного процесу в результаті дії ідеологічного панування “єдиноправильного” методу соціалістичного реалізму. Детермінованість вивчення фольклору в класичних університетах та педагогічних інститутах забезпечувалась впровадженням одиничного курсу “Українська уснопоетична творчість” у зміст філологічної підготовки словесників лише за однією, політично прийнятною програмою 1950 р., розробленою в Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. Саме ця дата є точкою відліку офіційного введення фольклористичного курсу в університетську підготовку фахівців-словесників. Цей факт, незважаючи на ідеологічний тиск з боку комуністичної партії, її

очільників, вузьку обмеженість фольклористичної проблематики у напрямі утвердження комуністичної марксистсько-ленінської ідеології у змісті освіти, засвідчує зародження системного вивчення фольклору в жанровому розмаїтті, його стилістико-поетичної специфіки, історико-фольклористичного дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі питання аналізу освітньої практики вивчення усної народної творчості у радянські часи висвітлювались у працях вітчизняних науковців і педагогів-фольклористів (І. Березовський, В. Бойко, Г. Сухобрус, І. Хланта, С. Росовецький, М. Дмитренко та ін.). Проте фрагментарний характер аналізу проблем змісту, форм і методів вивчення фольклорної традиції у змісті підготовки майбутніх філологів в означений період засвідчив необхідність системного аналізу практики вивчення фольклору у вищих навчальних закладах радянської доби (1950 – 1980-і рр.).

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз практики вивчення фольклору у класичних університетах України радянської доби, дослідження провідних досягнень та недоліків структурування змісту фольклористичної підготовки майбутніх учителів-філологів, окреслення найвагоміших здобутків у напрямі навчально-методичного забезпечення курсу усної народної творчості.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 1950-х рр. когорта вчених Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (переважна більшість були викладачами Київського університету, Київського педагогічного інституту) продукувала ряд програм з курсу “Усна народна творчість”. В архіві збереглась **перша програма з української усної народної творчості**, згідно з якою означений курс входив до навчальних планів підготовки майбутніх фахівців на всіх філологічних факультетах університетів і педагогічних інститутів з **1951 р.** (автори: професор П. Попов, кандидати філологічних наук Г. Сухобрус, Г. Сидоренко; загальна кількість годин – 36 год.) [6, арк. 1-10].

За цією програмою визначався зміст фольклористичної підготовки майбутніх словесників. Структура курсу усної народної творчості передбачала такі складові:

I. Вступ. У ньому окреслювалась ідеологічна спрямованість вивчення усної народної творчості, яка передбачала такі найвагоміші аспекти: *“Народна творчість як усна словесно-поетична творчість широких трудящих мас, як одна з форм пізнання дійсності, як вияв думок, сподівань і прагнень трудового народу у його боротьбі за революційну перебудову світу... Маркс, Енгельс, Ленін, Сталін про усну народну творчість, її походження, розвиток і значення... Рішення партії і уряду про ідеологічну роботу – основа для викладу народної творчості. Основні відомості про історичний розвиток усної народної творчості...”*.

II. Основні відомості про збирання і вивчення української усної народної творчості. У цьому розділі визначаються пріоритетні напрями вивчення фольклору (до речі, поняття “фольклор”, “фольклористика” у змісті програми не використовуються, натомість постійно йдеться про “усну народну творчість” і “науку про фольклор”) крізь призму поглядів насамперед проросійських діячів, підкреслюється “шкідливість” так званих буржуазних теорій і концепцій. Однак акцентується на соціально-культурних чинниках, які сприяли розвою фольклористичних студій в Україні (збірники текстів народної творчості, періодика, товариства).

III. Дожовтнева усна народна творчість. У цій частині зосереджується увага на жанровій класифікації фольклорних текстів, проте методологічним орієнтиром виступають праці класиків марксизму-ленінізму, зокрема в обґрунтуванні історичних принципів становлення науки про усну народну творчість.

IV. Радянська народно-поетична творчість. Акцентується увага на “розквіті” усної народної творчості саме в результаті перемоги Великої соціалістичної революції, тезисно викладені основні “досягнення” науки про

усну народну творчість радянської доби та аналізується внесок вождів трудящих у цьому процесі [6,арк. 1-10].

Результати обговорення проекту програми для педагогічних інститутів 1953 р. (автори Г. Сидоренко, Г. Сухобрус) [7,арк. 253-293.] викладачами-філологами, на нашу думку, лише імітував демократичні засади структурування навчального процесу. Однак окремі зауваження, зафіксовані в рецензіях викладачів-практиків, засвідчують розуміння ними важливості врахування глибинних аспектів вивчення фольклорного фонду культури майбутніми фахівцями, загальних проблем викладання курсу. Серед них виокремимо такі:

- “після загального методологічного вступу зупинитися на історіографії народної творчості, наголосити ... на ролі Харківського університету та ролі Київського університету як видатних центрів розвитку української фольклористики... Варто давати в програмі оцінку тієї чи іншої збірки, визначати її роль в історії української фольклористики...” [1,арк. 63-67.];
- “Дуже прикро, що автори проекту проявили цілковиту неухважність до художніх особливостей усної народної творчості” [2,арк. 75-76.] тощо.

У програмі з української літератури для філологічних факультетів університетів і педагогічних інститутів, затвердженій Міністерством освіти УРСР (1954 р., укладач – кандидат філологічних наук З.П. Мороз), приділяється увага вивченню окремих аспектів становлення української фольклористики як збиральницької галузі (вперше у програмі використовується поняття “фольклористика”!). У змісті програми зафіксовані такі фольклористичні проблеми (які однак не позбавлені ідеолого-комуністичної заангажованості), які реалізовувались у процесі викладання базового для майбутніх філологів курсу: *“Початки фольклористики. Значення творів російських письменників, передусім Рилєєва, Пушкіна, Гоголя з життя України та праць російській фольклористів для зростання інтересу українських культурних діячів і письменників до усної народної творчості, до історичного минулого*

українського народу. Поява збірників (М. Цертелєва, М. Максимовича, П. Лукашевича). Публікація усних народних творів в журналах і альманахах. Прогресивне значення публікації усних народних творів. Консервативний (Цертелєв) та ліберальний (Костомаров) характер коментарів у названих збірниках переважної більшості статей, досліджень про фольклор. Утвердження Шевченком прогресивного напрямку у фольклористиці”[5, арк. 17].

Важливо підкреслити, що у програмі з української літератури передбачене фрагментарне вивчення проблеми фольклоризму літератури, впливу фольклорної традиції на письменницький стиль, образність, наприклад: “Усна народна творчість як перша літературна школа Т. Шевченка... Оригінальні п’єси М. Кропивницького. Широке коло тем і образів. Майстерне використання письменником усної народної творчості, живої розмовної мови” [5, арк. 33, 74].

У 1960-х рр. вийшли друком ряд програм, які за змістом були майже тотожні програмі 1950 р.: «Програма курсу “Українська народнопоетична творчість” (для студентів університетів УРСР / Відп. ред. П.М. Попов» (К., 1962), “Програма з курсу народнопоетичної творчості (для філологічних факультетів університетів / Склали: М. Грицай та ін.” (К., 1965) та ін.

Згідно з першою програмою з курсу «Усна народна творчість» для філологічних факультетів університетів та педагогічних інститутів (1950) були передбачені такі **форми роботи**: лекційні (36 годин) та практичні (20 годин) заняття. Лекційні дублювали загальну тематичну структуру курсу, розглянуту вище. Тематика практичних занять передбачала засвоєння матеріалу з вивчення передусім становлення “радянської науки про усну народну творчість”:

1. Відображення класової боротьби в дожовтневий українській народній творчості;
2. Патріотизм дум та історичних пісень; Образи вождів трудящих Леніна і Сталіна в українській радянській народно-поетичній творчості;
4. Сталінська Конституція в українській радянській народно-поетичній творчості;
5. Тема соціалістичної праці в українській народно-поетичній творчості;
6. Народно-поетична творчість періоду Великої Вітчизняної війни;
7. Погляди на

усну народну творчість російських революціонерів-демократів; 8. Погляди на усну народну творчість Т. Шевченка; 9. Горький – основоположник радянської науки про народну творчість [6, арк. 7об-8].

Звичайно, більшість викладачів-філологів, педагогів класичних університетів, педагогічних інститутів усвідомлювали необхідність змін у процесі викладання курсу українського фольклору, загалом проблеми трансформації фольклористичної підготовки у вишах. Ідеологічна детермінованість змісту вивчення фольклору, неможливість повноцінної реалізації творчого підходу до осмислення специфіки уснопоетичної творчості у педагогічному процесі сприяли своєрідному “визріванню” ініціативи вдумливих, професійних, активних педагогів-майстрів до модернізаційних змін у вивченні фольклористики. Наприкінці 1980-х рр. викладач кафедри української літератури Львівського університету Т. Комаринець, виступаючи на методичному семінарі кафедри, окреслив найбільш актуальні проблеми “перебудови університетського життя”: “1. Перебудова, програми (їх нема). А чому б нам самим не скласти цих програм? Чому це має робити хтось, при тому не найкраще?... 2. Проект програми з української літератури для середньої школи. Програми, курси, методика. Студент – опитування – оцінка. 3. Тематика наукових робіт. 4. Гуманізація. 5. Індивідуальна робота студента” [3, с. 151]. Власне ці пріоритетні напрями трансформаційних змін у сфері вищої філологічної освіти, зокрема й фольклористичної, почали реалізовуватись на початку 1990-х рр. із заснуванням кафедр фольклористики в університетських осередках (Львів, Київ).

В означений період прослідковується процес стимулювання незначної кількості фольклористичних досліджень у студентському середовищі в умовах класичних університетів, що пов’язане з політичною детермінованістю всієї системи освіти. Однак можна констатувати окремі прогресивні тенденції у активізації науково-фольклористичної діяльності студентської молоді. У збірниках праць, в яких друкувались результати студентських та аспірантських наукових пошуків, у кількох університетах класичного типу зустрічаємо

поодинокі статті фольклористичної тематики, наприклад: Р. Іваничук (студент II курсу українського відділу Львівського державного університету) “Ідейно-художня функція фольклору в повісті М.М. Коцюбинського “Тіні забутих предків”(Бюлетень наукової студентської конференції 1954 р. – Ч. 1 (Львівський державний університет імені І. Франка. Студентське наукове товариство, 1955); М. Грицай (майбутній професійний педагог-фольклорист, літературознавець Київського університету!) “Шляхи вивчення вертепної драми східних слов’ян”(Збірник наукових праць аспірантів з філології (Київський Ордену Леніна Державний університет ім. Т.Г. Шевченка. –1962. – №17.) тощо.

У стимулюванні фольклористичної науково-дослідницької діяльності студентів у класичних університетах, педагогічних інститутах ключова роль належала творчим майстрам-педагогам, фольклористам-практикам, які спрямовували молодь до активних фольклористичних студій, збиральницької роботи в “живому” фольклорному середовищі. Наприклад, вихованці професора Львівського університету І. Денисюка згадують про його талант наставництва: “У роботі зі студентами та аспірантами професор виявляв не лише гостре чуття і вміння побачити «мислячих» у потоковій масі «молодих духів», а й неймовірний такт психолога, людини, що розуміє кожного, що вміє розрадити, що допоможе... Він радів успіхам своїх учнів, важко переживав їхні невдачі і завжди ревно стежив, аби жоден “із роду песиголовців” (так він жартома називав не вельми ретельних аспірантів) не “зійшов на пси” [4, с. 8].

У радянський період найчастіше фольклор був засобом пропаганди ленінсько-марксистської ідеології, чинником соціалістичного виховання молоді. В результаті виховна робота в університетах, педагогічних інститутах зводилась до залучення студентів до художньої самодіяльності, насамперед до концертної творчості в межах діяльності самодіяльних студентських хорів, гуртків. Наприклад: в Ужгородському університеті, за оцінками І. Хланти, “дієвим пропагандистом народної творчості стала самодіяльна чоловіча хорова капела професорсько-викладацького складу (кер. П. Гудзь), яка існує з 1962 р.

... Чимало українських народних пісень є окрасою репертуару студентського ансамблю пісні і танцю “Шовкова косиця” (кер. З. Жофчак)” [10, с. 106].

Водночас спостерігається тенденція до зміни виховної складової в університетських умовах. Розуміння необхідності раціонального насичення студентського життя виховними заходами, які спрямовувалися насамперед на формування національній цінностей, етнічної самосвідомості, інтелектуального збагачення було характерне для представників провідних класичних університетів – викладачів-фольклористів, літературознавців, лінгвістів. Зокрема один з ініціаторів відновлення кафедри фольклористики у Львівському університеті Т. Комаринець у середині 1980-х рр. порушив проблему планування діяльності наставників (кураторів) філологічного факультету: “Робота наставника багатогранна і складна... Ефективність її залежить від того, наскільки глибоко ми зуміли проникнути в духовні інтереси наших вихованців, наскільки вони повірили нам і розкрили перед нами свій внутрішній світ... У плані наставника мають бути тільки ті заходи, які дають найбільший ефект... Бути наставником – велика честь і великий обов’язок”[3, с. 149-150].

З кінця 1950-х рр. навчальними планами філологічних факультетів університетів передбачалось проведення практики з фольклору і діалектології для студентів першого курсу (в другому семестрі протягом двох тижнів). Центральне місце при цьому відводилось збирацькій роботі. Професійним середовищем укладання програм збирання фольклору став Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук Української РСР. 1940-1960-і рр. позначились виходом праць фольклористів, діяльність яких пов’язана зі Інститутом: М. Родіни (“Пам’ятка збирача фольклору” (1959), Ф. Лаврова “Посібник записувача народної поетичної творчості” (1957), “Посібник по збиранню народно-поетичної творчості” (1951)), Г. Танцюри “Записки збирача фольклору” (1958) та ін. Ці пам’ятки і посібники для збирання фольклору були ідейно зорієнтовані на дослідження фольклорних творів у контексті методології (точніше псевдометодології!) соціалістичного

реалізму, де особлива увага приділялась творам про комуністичну партію, про Леніна, Сталіна, про їх соратників, про Червону Армію тощо. Водночас у них сконцентровані основні практичні рекомендації щодо паспортизації фольклорних текстів, правила налагодження комунікативного зв'язку між комунікантами у польових умовах (середовищі, де записується фольклор) тощо. Ці аспекти лягли в основу принципів організації фольклорної практики у вищих навчальних закладах, зокрема класичних університетах.

У Київському національному університеті, була активно впроваджена стаціонарна форма організації фольклорної практики: групи з 2-4 студентів роз'їжджаються по селах певного району і весь час, відведений для практики (2-4 тижні) працюють кожна у своєму селі, проводячи суцільний запис його фольклорного репертуару [8, с. 60].

Протягом 1950 – 1980-х рр., незважаючи на ідеологічний тиск з боку держави, викладачі, науковці-фольклористи, які працювали в академічних осередках, у класичних університетах та педагогічних інститутах, продукували ряд важливих монографічних розвідок, підручників, програм з українського фольклору, які засвідчували хоч і сповільнений, але прогресивний розвиток української фольклористики як науково-освітньої галузі. У фольклористично-навчальному та науковому середовищі з'являються дослідження, у яких аналізувались художня природа, специфічні особливості фольклору, закономірності його розвитку (П. Попов “Деякі питання теорії народнопоетичної творчості” (1955), більшість праць М. Рильського, К. Квітки, П. Павлія, Ф. Лаврова, Г. Хоткевича, Я. Шуста та ін.). Виходять друком узагальнюючі дослідження з історії української фольклористики, з проблем жанрології та поезики фольклору (наприклад, двотомник Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР “Українська народна поетична творчість” (за ред. М. Рильського, 1955, 1958) тощо.

Наприкінці 1950-х рр. була заснована серії “Українська народна поетична творчість” співробітниками Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії за сприяння викладачів університетів, зокрема Київського

університету імені Тараса Шевченка, в результаті науково-дослідницької діяльності яких побачили світ праці: “Українські народні ліричні пісні” (1958, М. Гордійчук, А. Кінько), “Історичні пісні” (1961, І. Березовський), “Дитячий фольклор” (1962, В. Бойко), “Українські народні пісні. Календарно-обрядова лірика” (1963, О. Дей) тощо.

В академічних та університетських осередках активізувались дослідження проблеми фольклоризму літератури, зокрема їй були присвячені розвідки І. Дея “Іван Франко і народна творчість” (1955); М. Рильського “Література і народна творчість” (збірник статей, 1956); М. Грицюти “М. Коцюбинський і народна творчість” (1958); Т. Комаринця “Т. Шевченко і народна творчість” (1963) та ін.

В означений період були видані фундаментальні дослідження з питань впливу українського фольклору на слов'янську культуру, літературу: Г. Нудьга “Українська пісня серед народів світу” (1960); М. Рильський, Г. Сухобрус, В. Юзвенко, В. Захаржевська “Українські думи і героїчний епос слов'янських народів” (1963); О. Дей, О. Зілинський, Р. Кирчів, Н. Шумада “Український фольклор в слов'янських літературах” (1963), В. Юзвенко “Українська народна поетична творчість у польській фольклористиці ХІХ ст.” (1961); Н. Шумада “Українсько-болгарські фольклористичні зв'язки” (1963); М. Гайдай “Чехословацько-українські взаємини в сучасній фольклористиці” (1963) та ін.

У 1940-х – 1960-х рр. активно продукувались розробки з метою навчально-методичного забезпечення процесу вивчення курсу з українського фольклору на філологічних факультетах університетів в Інституті фольклору АН України. Наприкінці 1930-х рр. під редакцією П. Попова була надрукована в сигнальних примірниках перша хрестоматія “Український фольклор”, призначена для вищих навчальних закладів, яка однак не вийшла друком у зв'язку з початком Великої Вітчизняної війни. Пізніше вже як керівник відділу словесного фольклору Інституту вчений-практик розробив основні положення плану-проспекту двотомного посібника “Українська народна поетична творчість”, яка вийшла відповідно 1955 р. та 1958 р. У процесі підготовки цього посібника, до редакційної колегії якого входили відомі етнологи, фольклористи

(М. Рильський, Ф. Лавров, Г. Сухобрус, К. Гуслистий та ін.), відбулась нарада за участю викладачів університетів, педагогічних та учительських інститутів УРСР, на якій була прийнята резолюція у обранні єдиноправильним художнім методом радянського фольклору – метод соціалістичного реалізму, згідно з яким “кожна народність творить своє мистецтво, свою культуру, соціалістичні змістом, в своїй національній формі” [9, с. 22].

Перший підручник для вищої школи “Українська народна поетична творчість” з’явився 1965 р. завдяки зусиллям науковців Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії під керівництвом М. Рильського. Широкої популярності в університетах та педагогічних інститутах набула “Хрестоматія з української народної творчості” (упоряд. Ф. Поліщук, 1959).

З кінця 1950-х рр. співробітники Інституту, діяльність яких була скоординована комісією з фольклористики та етнографії під керівництвом М. Рильського, зніціювали видання серії академічних видань українського фольклору “Українська народна творчість”. Усьогобулозаплановановидання 50-ти томівсерії, однак на сьогодніідея не зреалізована. З 1968 р. публікується багатотомна фольклорна серія “Українські народні пісні в записах письменників”, де публікувались результати збиральницько-фольклористичної діяльності відомих митців слова.

У багатьох класичних університетах на українських теренах за радянських часів спостерігалась тенденція дослідження регіонального фольклору та впровадження цих результатів у змісті фольклористичної підготовки словесників (хоча й в межах єдиного курсу усної народної творчості). Цей процес не вирізнявся активністю, однак нароби педагогів-фольклористів, їх практична зорієнтованість на залучення молоді до науково-дослідницьких пошуків у галузі фольклору засвідчують фундаментальність розроблених ними практично зорієнтованих навчальних посібників, монографій. Для прикладу: при Чернівецькому університеті був виданий навчальний посібник “Тематична специфіка української народної пісні Карпат і Прикарпаття” (автор Г.І. Сінченко, 1969).П. Лінтур – викладач Ужгородського

університету, відомий збирач фольклору закарпатського краю – уклав кілька збірників фольклорних текстів, які активно використовував у навчальному процесі, залучаючи до збирацької роботи майбутніх студентів-філологів. Праці викладача Львівського університету Т. Комаринця “Т. Шевченко і народна творчість” (1963), “Ідейно-естетичні основи українського романтизму (проблема національного й інтернаціонального)” (1983) розширили межі фольклористичної проблематики у змісті філологічної підготовки словесників, яка обмежувалась єдиним курсом з усної народної творчості та практикою з фольклору.

Широкої популярності у педагогічно-фольклористичному середовищі набув підручник, підготовлений викладачами Київського національного університету імені Тараса Шевченка М. Грицаєм, В. Бойком та Л. Дунаєвською, “Українська народнопоетична творчість” (1983). Аналізуючи зміст підручника, який протягом тридцяти років вважається у педагогічно-фольклористичному навчальному середовищі як найбільш фахове навчально-методичне видання, зазначимо, що, незважаючи на певну політичну заангажованість у викладенні матеріалу у контексті методологічних принципів соціалістичного реалізму, у ньому знаходимо ґрунтовний, системний виклад фольклористичної інформації. Студент має перед собою власне універсальний підручник-довідник, який стимулював його насамперед до студіювання першоджерел, збірників фольклорних творів, критичних праць відомих фольклористів XIX – XX ст.

Висновки. Отже, складно номінувати процес розвитку фольклористики як науково-освітньої галузі в умовах класичних університетів 1950 – 1980-х рр. як інтенсивний, виразно прогресивний. Адже політична заангажованість навчальних програм з усної народнопоетичної творчості, навчально-методичної літератури загальмовували природні методологічні пошуки викладачів-дослідників та негативно впливала на реалізацію їх творчого потенціалу у процесі викладання єдиної дисципліни, зорієнтованої на безпосереднє вивчення фольклору, “Українська народнопоетична творчість” (з 1951 р.). Водночас, очевидно, внутрішній супротив педагогічної інтелігенції ідеологічному тиску

сприяв продукуванню ряду праць з проблем фольклоризму літератури, взаємодії зі слов'янською фольклористикою, історико-фольклористичних розвідок, персоналізованому підходу до визначення ролі вчених у становленні фольклористичних студій на українських теренах, наданню особливого значення фольклористично-збиральницькій практиці, орієнтуванню студентської молоді на дослідницьку роботу. Власне університетська фольклористика за радянських часів позначена появою професійних викладачів-фольклористів, які усвідомлювали унікальну місію збереження фольклорного фонду, залучення студентів до збиральницької діяльності, систематизації досвіду фольклористичної галузі в навчально-методичних викладах. Саме викладачі, чия активна науково-педагогічна діяльність припала на радянський період, виступили ініціаторами створення кафедр фольклористики при провідних класичних вишах на початку 1990-х рр. Це є підтвердженням вагомого навчального, науково-дослідницького, виховного підґрунтя вивчення фольклорної традиції в умовах університетської освіти радянської доби.

Подальшого аналізу потребує питання конкретизації внеску педагогів-фольклористів радянської доби у практику вивчення фольклору майбутніми вчителями-словесниками (Т. Комаринець, В. Бойко, М. Грицай, М. Грицюта, І. Денисюк, П. Лінтур, Л. Дунаєвська та ін.).

Література:

1. Відгук на проект програми з української народнопоетичної творчості для факультетів мови і літератури педагогічних інститутів (1953) завідувача кафедри історії української літератури Харківського університету П.А. Рєви // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1319. – Арк. 63-67.
2. Зауваження до проекту програми з української народно-поетичної творчості для факультетів мови і літератури педагогічних інститутів завідувача кафедри української літератури Кіровоградського

- педагогічного інституту Л.Ф. Стеценка // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1319. – Арк. 75-76.
3. Комаринець О. Спогад спогадів (до 75-річчя від дня народження професора Теофіля Комаринця) / Олександра Комаринець. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 406 с.
 4. Пилипчук С. Професор із легенди / Святослав Пилипчук // Міфологія і фольклор. – 2010. – №2(6). – С. 6-8.
 5. Програма з української літератури ХІХ ст. для філологічних факультетів педагогічних інститутів та університетів (склав кандидат філологічних наук З.П. Мороз), затверджена МО УРСР (К.: «Рад. школа», 1954) // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1320. – Арк. 1-83.
 6. Програма з української усної народної творчості для факультетів мови і літератури педагогічних інститутів (К.: “Рад. школа”, 1950), затверджена Управлінням у справах вищої школи при Раді Міністрів УРСР // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 820. – Арк. 1-10.
 7. Програма з української усної народної творчості для факультетів мови і літератури педагогічних інститутів (проект, для службового користування, 1953) // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1122. – Арк. 253-293.
 8. Росовецький С.К. Український фольклор у теоретичному висвітленні: підр. / С.К. Росовецький. – К.: Вид.-полігр. Центр “Київський університет”, 2008. – 623 с.
 9. Українська народнопоетична творчість / Ред. колегія: М.Т. Рильський (відп. ред.), В.С. Бобкова, А.М. Кінько, Ф.І. Лавров, Г.С. Сухобрус, К.Г. Гуслистий. – К.: “Рад. школа”, 1955. – 339 с.

10.Хланта І. Фольклористична робота на Закарпатті / І. Хланта // Народна творчість та етнографія. – 1979. – №5. – С. 104-107.